

Biblioteksplan för Östhammars kommun, 2019 – 2022

Bakgrund och syfte:

Enligt bibliotekslagen ska kommuner anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet.¹

Biblioteksplan för Östhammars kommun 2019-2022 omfattar både folkbiblioteket och de kommunala skolbiblioteken och är ett styrdokument som visar den politiska viljeinriktningen för utvecklingen av kommunens biblioteksverksamhet under perioden 2019-2022.

Biblioteken, kommunfullmäktiges prioriterade mål och strategiska inriktningsområden.

Biblioteksplanen ska förutom att svara mot bibliotekslagens krav också visa hur verksamheten bidrar till att uppfylla kommunfullmäktiges prioriterade mål 2015 – 2018, 2017 års revidering (KF 1 – 7), där särskilt mål 1, 3 och 4 berör biblioteksverksamheten på olika sätt. Kommunens flerårsplan 2019 – 2021 specificerar fyra strategiska inriktningsområden: En attraktiv och växande kommun, En hållbar kommun, En lärande kommun, En öppen kommun.

KF 1: Östhammars kommun ska vara en kommun som ger barn och unga goda förutsättningar att möta framtidens utmaningar.

Inriktningsområde En lärande kommun

Både skol- och folkbiblioteken arbetar med att främja språkutveckling, läsning och lärande på olika sätt. Skolbiblioteken stöder lärarnas pedagogiska arbete och erbjuder en miljö där barn och unga får hjälp med att hitta fack- och skönlitteratur, använda databaser för informationsökning och lära sig källkritik. Folkbiblioteken förser förskolor med bokdepositioner, bjuder in föräldragrupper till information om barns språkutveckling och barnlitteratur, och arrangerar bokprat och biblioteksvisningar. På biblioteken finns ett brett mediebestånd med böcker, tidningar, tidskrifter, e-medier, filmer, spel, ljudböcker och talböcker för att inspirera barn och unga att utforska nya intressen och fritidsaktiviteter.

KF 3: Östhammars kommun ska vara en kommun med god service och utrymme för medskapande.

Inriktningsområde En öppen kommun

Ett gott bemötande och bästa möjliga service är en central fråga för biblioteken och hela kultur- och fritidsförvaltningen. För att öka tillgängligheten för kommuninvånarna kommer folkbiblioteken att införa så kallat meröppet, en möjlighet för besökare att komma in på biblioteket utanför bemannade öppettider.

¹ Bibliotekslag (2013:801) § 17

Medskapande aktiviteter är en del av bibliotekens verksamhet. Konstutställningar där lokala konstnärer får visa upp sin konst, författarträffar som ger inspiration till eget skrivande och lokalhistoriska program där deltagarna själv kan bidra med sin egen historia är några exempel.

Biblioteket i Storbrunn har liksom hela kulturhuset medskapandet i fokus. Skrivar- och läsecirklar ger tillfälle till eget skapande och diskussioner med andra. De kreativa rummen används för olika typer av skapande aktiviteter.

Ett viktigt mål när det gäller verksamheten med och för barn och unga är att deras egna idéer och önskemål tas tillvara, till exempel genom fokusgrupper.

KF 4: Östhammars kommun ska vara en attraktiv och inkluderande kommun med ett gott företagsklimat och kontinuerlig tillväxt.

Inriktningsområde En attraktiv och växande kommun

Tillgång till kultur och bibliotek är en faktor som kan bidra till en kommuns attraktionskraft. I Region Uppsalas kulturplan 2019 – 2022 framhålls vikten av ett levande och dynamiskt kulturliv både för människors välbefinnande och för länets attraktionskraft och utvecklingspotential. Biblioteken utgör lokala kulturcentra i sina närområden. De är öppna mötesplatser där besökarna kan ta del av många slags kulturyttringar, från litteratur till konst och teater. Facklitteratur och databaser ger tillgång till kunskap och samhällsinformation inom olika områden. Bibliotekens samlade verksamhet bidrar på flera sätt till att öka attraktiviteten och stimulera företagsklimatet i kommunen. För barnfamiljer är biblioteken i närmiljön viktiga, både för lån av medier och för att ta del av barnteater, musik och sagoläsning.

Bibliotekens uppdrag och prioriterade grupper

Folk- och skolbibliotek tillhör det allmänna biblioteksväsendet och regleras av bibliotekslagen (2013:801). Skolbiblioteksverksamheten regleras även av skollagen (2010:800). Förutom lagstiftningen regleras biblioteksverksamheter av olika styrdokument på internationell, nationell, regional och lokal nivå.

I bibliotekslagens paragraf 2 anges ändamålet för det allmänna biblioteksväsendet: ” Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.”²

Prioriterade grupper

² Bibliotekslag (2013:801) § 2

I bibliotekslagen stadgas att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.³

Likaså ska biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken, andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och på lättläst svenska.⁴

Folkbibliotek

Bibliotekslagen fastslår att varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov och deras utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet. Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. De ska också verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.⁵

Barn och ungdomar nämns specifikt i lagtexten: "Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar."⁶

Skolbibliotek

Skolbiblioteken regleras i skollagen (2010:800). Där anges att eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek.

Användningen av skolbibliotek specificeras i läroplanerna som utfärdas av regeringen. I Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, reviderad 2017, står i del 2.8 Rektorns ansvar: "ett särskilt ansvar för att [- -] skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens"⁷.

Skolinspektionen som har i uppdrag att följa skolornas arbete har förtydligat att skolbibliotekets innehåll ska vara anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning. Skolbibliotek ska finnas i den egna skolenhetens lokaler eller på

³ Bibliotekslag (2013:801) § 4

⁴ Bibliotekslag (2013:801) § 5

⁵ Bibliotekslag (2013:801) § 6 och 7

⁶ Bibliotekslag (2013:801) § 8

⁷ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (2011, rev. 2017)

rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt för eleverna att kontinuerligt använda biblioteket. Biblioteket ska omfatta böcker, fack- och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.

Samverkan

I bibliotekslagen stadgas att bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet ska samverka.⁸ Syftet är att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser.

Styrande dokument förutom bibliotekslag och skollag

Internationellt antagna styrdokument

IFLA:s/UNESCOS Folkbiblioteksmanifest

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter

Nationellt antagna styrdokument

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 2009:724

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011

Regionalt antagna styrdokument

Kultur i en nyskapande kunskapsregion – Region Uppsalas kulturplan 2019 - 2022

Regional biblioteksplan för Uppsala län 2015 – 2017

Lokala styrdokument

Kommunfullmäktiges prioriterade mål 2015 – 2018, 2017 års revidering

Flerårsplan 2019 - 2021

Skolplan 2017 - 2022

Strategi för jämställdhetsintegrering

Policy för tillgänglighet

Äldreplan 2018 - 2022

Biblioteksverksamheten i Östhammars kommun

Kultur- och fritidsnämnden ansvarar för folkbiblioteksverksamheten i kommunen. Barn- och utbildningsnämnden ansvarar för skolbiblioteksverksamheten.

Folkbiblioteksverksamhet

⁸ Bibliotekslag (2013:801) § 14

I Östhammars kommun finns fem folkbibliotek. I Öregrund och Gimo finns folkbibliotek och i Alunda och Österbybruk finns integrerade skol- och folkbibliotek. Huvudbiblioteket finns från och med hösten 2018 i det nya kulturhuset Storbrunn i Östhammar. Kultur- och fritidsförvaltningen har tagit fram fyra teman som ska prägla kulturhuset, och därmed även biblioteket: skapande, möten, berättande och event.

Biblioteken fungerar som kulturcentra i sina närsamhällen. Tillgången till skön- och facklitteratur, tidskrifter och tidningar, musik och filmer är viktig. Biblioteken arrangerar också författarträffar, teaterföreställningar, konserter, filmvisningar, utställningar, bokprat för barn och unga och olika typer av skapande verksamhet.

Föräldrargrupper från barnhälsovården inbjuds till biblioteksbesök. Inom den länsövergripande samverkan som bedrivs i Språknätet erbjuds föräldrar till alla nyfödda en gåvobok som kan hämtas på biblioteken i kommunen. Dessutom finns en extra gåvobok på finska för barn med finsk bakgrund. Båda böckerna finansieras av Region Uppsala och distribueras till biblioteken via regionbiblioteket.

Från huvudbiblioteket skickas bokdepositioner till förskolor och äldreboenden.

Biblioteken tillhandahåller olika typer av medier för personer med läsnedsättning⁹, såsom lättlästa böcker, storstilsböcker och talböcker. De flesta personer med läsnedsättning använder talböcker. Genom tjänsten Legimus från MTM, Myndigheten för tillgängliga medier, kan biblioteken ge barn, unga och vuxna tillgång till inlästa böcker och dagstidningar som kan läsas via mobil, dator, talboksspelare eller surfplatta. Via MTM kan biblioteken också låna ut punktskriftsböcker, e-textböcker (digital text på dator med olika anpassningar), taktila bilderböcker och teckenspråkig litteratur.

På biblioteken finns även drop-in-datorer, släktforskningsdator, kopieringsapparat, skrivare och trådlöst nätverk. Där finns tillgång till databaser som Nationalencyklopedin, Landguiden, Alex författarlexikon och Global grant (stipendier och fonder).

Biblioteken som öppna och gratis mötesplatser med möjlighet att använda datorer, databaser och medier av olika slag är viktiga för nyanlända i kommunen.

Samverkan

Biblioteken samverkar med andra förvaltningar och enheter som skolor, förskolor, integrationsenheten och socialförvaltningen.

Inom Språknätet, Region Uppsalas länsövergripande samverkan samarbetar bibliotekarier, BHV-sjuksköterskor, förskollärare och logopedier kring små barns språkutveckling. De lokala

⁹ "En person med läsnedsättning har på grund av en funktionsnedsättning svårt att läsa tryckt text" – definition hämtad från MTM:s webbsida, <http://www.mtm.se/om-oss/uppdrag-och-lagar/om-lasnedstanning1/>

Språknäten deltar i den regionala studiedagen som arrangeras årligen och bibliotekarien är också sammankallande för lokala träffar där man planerar gemensamma aktiviteter som föräldraträffar.

Bibliotekspersonal deltar i Regionbibliotek Uppsalas lärtillfällen, projekt och seminarier, som till exempel Mötesplats för Läskonster som riktar sig till personal på barn- och ungdomsbiblioteken. Regionbibliotekets nätverk för bibliotekscheferna och barn- och ungdomsbibliotekarier är andra forum för samarbete.

Biblioteken i Östhammar, Heby, Tierp och Älvkarleby har en gemensam biblioteksplattform på internet, Biblinord. Där kan besökarna söka, reservera och ladda ner medier och få information om bibliotekens övriga utbud och öppettider.

Fokusområden

Folkbiblioteket

Biblioteken i kommunen fungerar som kulturella arenor och mötesplatser och spelar en viktig roll för närsamhället och för främjandet av läsning, litteratur och det demokratiska samhällets utveckling. Denna roll stärks genom att

- kontinuerlig omvärldsbevakning när det gäller närsamhället och kommunen görs för att bäst anpassa verksamheten efter befolkningens sammansättning och önskemål
- biblioteken ökar sitt samarbete med integrationsenheten i kommunen
- biblioteken initierar ett samarbete med SFI (Svenska för invandrare) med inbjudan till studiebesök för eleverna
- tillgängligheten till biblioteken ökas genom meröppet, ett system för att ge besökarna tillgång till biblioteken utanför den vanliga öppettiden
- utbudet av medier och program analyseras med tanke på att nå nya besöksgrupper

Enligt bibliotekslagen skall biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning. Biblioteken stärker arbetet med talböcker, taltidning, lättlästa medier och material för språkutveckling genom att:

- information om och handledning kring lättillgängliga medier erbjuds på alla biblioteken
- revidering och förnyelse av den så kallade Äppelhyllan där material för språkutveckling och lättlästa medier samlas görs

Biblioteken har i uppdrag att öka kunskapen om informationsteknik och möjliggöra för fler att ta del av det digitala samhället. Den allmänna digitala kompetensen behöver ökas i takt med att det offentliga Sverige och andra aktörer alltmer övergår till digitala tjänster.

I regeringens budgetproposition för 2018 ingår ett digitalt kompetenslyft 2018 - 2020 genom en bred biblioteksatsning där de regionala biblioteken och folkbiblioteken får en viktig roll.¹⁰

Biblioteken i kommunen möter ett ökande behov hos besökare som vill ha hjälp och handledning för att använda olika digitala tjänster. Gruppen 65 år och äldre är relativt stor i kommunen jämfört med genomsnittet i riket. En del i denna åldersgrupp behöver mer intensiva insatser för att öka den digitala kompetensen. Sammantaget kommer bibliotekens uppdrag inom detta område att öka, och för att möta detta behöver en analys av de personella resurserna göras.

Barn och ungdomar är en prioriterad grupp i bibliotekslagen. Biblioteken i kommunen har sedan länge många olika slags verksamhet som riktar sig mot barn och unga. För att nå ännu fler i målgruppen ska biblioteken

- erbjuda alla föräldragrupper inom barnhälsovården ett biblioteksbesök där information om läsning och språkutveckling ges
- ägna särskild uppmärksamhet åt målgruppen unga, både när det gäller lokalens utformning och utbudet av medier och program. Unga ska uppleva att biblioteket är en angelägen plats för dem, en plats där de både kan studera, låna fritidsläsning, få boktips, ordna egna arrangemang, och bara mötas.
- söka samarbeten med relevanta partners för att kunna erbjuda läxhjälp på alla biblioteken i kommunen

Skolbiblioteksverksamhet

Grundskolor

Olandsskolan och Österbyskolan har integrerade skol- och folkbibliotek. I de större av de övriga skolorna finns skolbibliotek med varierande grad av öppetid bemannad med bibliotekarie.

Gymnasieskolor

Bruksgymnasiet och Forsmarks skola är kommunala gymnasieskolor. Wilhelm Haglunds gymnasium är en fristående gymnasieskola. På Bruksgymnasiet finns ett bemannat gymnasiebibliotek.

Skol- och gymnasiebibliotek är en pedagogisk resurs för undervisning och skolarbete som planeras och utgår utifrån respektive skolas identifierade utvecklingsområden. Samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier bidrar till att elever får bättre förutsättningar att lära sig. Biblioteksvisningar, boksamtal för klasser och undervisning i källkritik är exempel på sådana samarbeten.

¹⁰<http://www.regeringen.se/4a662e/contentassets/79f6d27416794f0bb146c792e02b65fc/utgiftsomrade-17-kultur-medier-trossamfund-och-fritid.pdf>

Digitala resurser som nedladdning av talböcker via Legimus tillhandahålls också av skol- och gymnasiebiblioteken.

Några av skolbiblioteken bemannas några få timmar i veckan. Detta begränsar möjligheten till utveckling av verksamheten.

Fokusområden

Skolbiblioteken

Alla elever i kommunen ska ha tillgång till skolbibliotek enligt skollagen. Skolbiblioteket har en viktig pedagogisk uppgift att fylla, framför allt när det gäller läsande, men också för att stärka elevers kompetenser i bland annat informationssökning, digital kompetens och källkritik.¹¹

Skolbibliotekens arbete stärks genom att

- en handlingsplan för hur skol- och folkbiblioteken ska samverka utarbetas. Planen utformas utifrån skolbibliotekens uppdrag som pedagogisk resurs för undervisning och folkbibliotekens uppdrag att främja språkutveckling och läsning. I Öregrund inleddes en fördjupad samverkan mellan folk- och skolbiblioteket under hösten 2017. Ett steg i utarbetandet av planen kan vara att utvärdera denna samverkan.
- en gemensam strategi för läsfrämjande arbete med barn och unga, till exempel en så kallad "läsutvecklingstrappa" tas fram (en sådan innehåller insatser för barn i olika åldrar, både från skolbibliotekets och från folkbibliotekets sida).
- skolbiblioteken med minst bemanning får förstärkta bibliotekariesurser
- de skolbibliotek som ännu inte har datorbaserad utlåning digitaliseras
- Skolbibliotekarierna fortbildas dels genom gemensam fortbildning på skolorna med övrig pedagogisk personal för att stärka det gemensamma utvecklingsarbetet på skolan och dels genom den egna och verksamhetens behov.
- Respektive skola upprättar en lokal plan för hur biblioteket ska användas utifrån skolans utvecklingsbehov och möjligheter.

Uppföljning

¹¹ <https://www.skolinspektionen.se/skolbibliotek>

Enligt Bibliotekslagen (2013:801 18§) ska Kungliga biblioteket tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna följa upp hur biblioteksplanen utformats och hur den används.

Biblioteksplanen för Östhammars kommun följs upp varje år i samband med kultur- och fritidsförvaltningens och barn- och utbildningsförvaltningens verksamhetsberättelse.

En medborgarundersökning genomförs för att boende i kommunen ska kunna uttrycka sin åsikt om biblioteksverksamheten och peka på förbättringsområden.